

Björklunds Hälsokälla

Björklunds Hälsokälla togs i bruk omkring 1714 och var flitigt besökt under 1700-talet. Platsen var en samlingspunkt där man även dansade ända in på 1900-talets början. Idag syns bara smärre rester av ett litet stenvalv över källans utflöde och man kan ana grundmuren av en brunnsbyggnad. Källan har status som Fornlämning (L1981:8898) och är belägen på ägor som hör till Gammelbo gård. Byn har anor långt bak i tiden och anses ha varit bebodd redan på 1400-talet.

Vid Gammelbo säteri, socknens enda frälsegård, föddes 1712 en av Sveriges mest betydelsefulla geovetare under 1700-talet, Daniel Tilas. I sitt CV kunde han notera: friherre, landshövding, riksheraldiker, genealog, bergsråd och tecknare. Fadern var ryttmästare i Karl XII:s armé och modern var dotter till Urban Hjärne, Sveriges förste inhemske kemist.

Sveriges äldsta brunnsort, Medevi, grundades av Urban Hjärne och friherre Soop år 1678. Hjärne besökte platsen året innan och fann att källan innehöll hälsobringande vatten och var en riktig surbrunn (äldre benämning på hälsokälla av samma slag som andra berömda källor i utlandet).

Mot slutet av 1700-talet och i början på 1800-talet utvecklades successivt den vetenskapliga förmågan att klassificera vatten med avseende på kemiskt innehåll. Några centrala personer i detta arbete var Johan Gottschalk Wallerius, Petter Jonas Bergius och Jacob Berzelius. Petter Jonas Bergius besökte år 1770 Gammelbo för vattenprovtagning i Björklunds hälsokälla med efterföljande analys.

Gammelbo Brunn i Ramshyttan, kom i bruk omkring 1714, och besöktes på 1720-talet af flere Herrskaper ifrån Stockholm. Har en stark Source ur en Sandbacke, och lem- nar mycken ochra.

"Gammelbo Brunn i Ramshyttan, kom i bruk omkring 1714, och besöktes på 1720-talet av flere herrskaper ifrån Stockholm. Har en stark Source [källa] ur en Sandbacke, och lem- nar mycken ochra". Ett utsnitt från en förteckning av hälsokällor i Sverige (från Hülphers 1770).

En surbrunn är en hälsobrunn med kolsyrehaltigt vatten med hög järnhalt. Förr trodde man att vattnet skulle kunna bota i stort sett alla sorters skröpligheter och åkommor, en uppfattning som blev populär i Sverige i slutet av 1600-talet, och som skulle bestå i drygt 250 år.

Källors värde, vattenkvalitet och vård

Källor har ett kulturellt, ett naturvetenskapligt och ett ekonomiskt värde. I det kulturella värdet inräknas här skönhetsvärdet. Under hälsobrunnarnas tid på 1700-1800-talet tillskrevs källvattnet även ett medicinskt värde. Vid några svenska källor tappades vatten med viss bor-, jod- eller järnhalt på flaska och såldes på apotek och vid hälsobrunnar. Även utländska källvatten och konstgjorda mineralvatten försålades.

Ett källvatten fritt från naturliga eller av människan orsakade "föroreningar" är givetvis hälsosammare än ett vatten som skulle ha någon förekomst av exempelvis läkemedelsrester, fekala bakterier, eller för hög halt av radon, kväveföreningar, fluorid, PFOS, uran eller andra tungmetaller. Som regel är källvatten fria från dessa "föroreningar" och har därför ett högt värde.

Hälsa Brunn vid Gammelbo Säterigård

Försökt den 23 juli År 1770 af undertecknad, å Vederbörandes anmodan
Belägen nedra Slutningen av en höjd, nog (något)
Sumpigt marken beväxt med Skog
Vattnet Crystallklart, luktar svagt hepatiskt (leverliknande) och Smakar mycket sträft
Avloppet Sluttande marquerat med en nog ymnig röd jernjord
O, Gallas; Turcic: Gjorde Vattnet mörkt castanie brunt
Syrup, Violor: Grönt stötande på något mörkt
Solut Sachar Saturni: Opalfärgat, tunt och klart.
Mercur: Sublim: }
Spirit. Victriol. Acid: } Orördt (rent vatten)
---Sal Amon: }
Ol; Tartari p. d: }

Således är detta ett sträft vitrioliskt (äldre uttryck för sulfathydrat med tvåvärd metall) Vatten innehållande en liten eller ingen del Salter, ej eller få betydande tillsats af flyktigt väsender som vid en del andra Svenska Surbrunnar. Det bör således ej drickas av dem äro fallna för svagt bröst, men hos starkare Subjecter kan det göra mycken nytta, och i de sjukdomar där styrkande medel fordras, dock dos ej bliver för stor och källan vinner den omtagning som tarvas.
P.J Bergius Med Doct och Professor

Björklundsvisan - en dryckesvisa!

Vattnet i källan är ej drickbart i dagsläget !

Informationstavlans källreferenser
Lars O Ericsson, Prof. em. i teknisk geologi, Chalmers
A. A. Hulphers 1770

Med stöd av
Länsstyrelsen Örebro Län

Gammelbobygdens Inventeringsprojekt 2024
www.gammelbobydalag.se

